

Un llibre del mestre i investigador Alfred Ramos i González, 'Mestres de la impremta', repassa la trajectòria del conjunt del moviment freinetista al País Valencià, un corrent de renovació pedagògica i avantguarda educativa creat a França i que arrelà als territoris de parla catalana entre 1931 i 1939. L'arribada del franquisme laminà aquesta innovadora proposta educativa que va deixar empremta.

Reportatge de Xavier Aliaga

Memòria d'una innovació pedagògica truncada

Quan Alfred Ramos (Castelló de la Plana, 1951) comença a burxar en el seguiment i impacte en els anys 30 del segle XX del moviment pedagògic impulsat a França per Célestin Freinet, ho fa sobre un terreny ja abonat. Figures com les d'Enric Soler i Godes o Antoni Porcar ja havien estat motiu de treballs monogràfics. Mancava, en tot cas, omplir les caselles buides i fer la panoràmica completa al País Valencià. Això és el que ha fet Ramos amb *Mestres de la impremta. El moviment Freinet valencià (1931-1939)*, editat per la Universitat Jaume I de Castelló.

"Hi havia estudis parcials, però no coneixíem l'abast, la potència i la difusió del moviment freinetista al País Valencià. I la conclusió, després de tres anys investigant, és que dels quatre grans referents pedagògics a Europa, qui té més seguiment és Freinet", aclareix Ramos. L'investigador ha aconseguit inventariar 80 mestres –un 25% dones– que segueixen les tècniques freinetistes. "Fins i tot, de les tres escoles valencianes de magisteri, dues d'elles tenen una marcada influència del moviment", diu en

referència a Castelló, on s'edita la revista *Castàlia*, i Alacant. Ambdós centres difonen els postulats del freinetisme, que arribaran a una vintena d'escoles. Però el canvi de perspectiva més gran ha estat descobrir l'abast geogràfic: "Fins ara pensàvem que el moviment es concentrava a les comarques del nord, on hi ha Porcar i Soler i Godes, però ens hem adonat que a les comarques centrals hi ha quasi el 60% de la producció de revistes" associades al freinetisme.

La referència a les revistes és pertinent. En els anys 20, a l'escola de Bar-sur-Loup, als Alps Marítims, Freinet desenvolupa quatre tècniques educatives principals: el text (i el dibuix) lliure, la impremta a l'escola, la correspondència i el descobriment del medi. "Per tant, la manera de reconèixer els mestres freinetistes dels anys 30 és la impremta i les revistes escolars", apunta Ramos. "És una tècnica revolucionària: em comptes de centrar l'ensenyament en el manual, que és apartat, l'atenció es centra en l'alumne, l'autèntic agent del procés educatiu. Se li dona la paraula. L'alumne és

INNOVACIÓ PEDAGÒGICA. A l'esquerra, fotografia no inclosa al llibre d'un grupat d'estudiants de Paterna en una colònia a Mallorca. De dalt a baix, la mestra Carmen Valero, impulsora de la revista *Caperucita Roja* (Oliva), i una petita mostra de les publicacions associades al moviment.

mestra entre 1935 i 1936: “Era una dona molt avançada per al seu temps, no donàvem religió. Ens ensenyava coses que ningú no ens havia ensenyat. Tenia un mètode molt actiu. No castigava mai. Era molt intel·ligent. Al mateix temps que ensenyava a llegir, ensenyava a escriure a les més menudes. Les grans portàvem la revista”. Les alumnes passaven de resar a muntar una biblioteca, cercar insectes o escriure i visitar els seus corresponents a Sueca. “Era un moviment d'avantguarda”, diagnostica Ramos. “I era un moviment de transformació de la societat. Per això hi hagué un colp d'estat, calia tallar-ho”, rebla. Però no avancem esdeveniments.

Freinet, via Catalunya

La via d'entrada de les teories de Célestin Freinet al País Valencià fou Catalunya. A Barcelona operava Herminio Almendros (“el Freinet català”, informa Ramos) i activitats com unes escoles d'estiu a les quals acudeix en persona el pedagog francès, el 1933. Allà coincideix amb Soler i Godes. I nou dels mestres valencians, entre ells Antoni Porcar, pertanyen al Grup Batec, els difusors de les teories freinetistes des de terres lleidatanes. També d'aquell grup és José María Asunción, mestre de Setaigües que aconsegueix irradiar el mètode a l'àtova o Bunyol.

La difusió d'aquelles teories es produeix a través dels mestres que han fet contactes a Catalunya i van editant revistes o escriuen articles en periòdics convencionals. “Ens ha sorprès, per exemple, que el primer article que es publica sobre Freinet és el 1927 en *La Correspondencia de Valencia*”, un vesperí de la capital. Una difusió, a més, en la qual la llengua “és un factor fonamental”. “Acabem de descobrir, i per això no es recull al llibre, una revista de la ciutat de València, en el barri de la Torre, tota escrita en un català perfecte: *Gent Menuda*. Havíem trobat freinetisme, a la ciutat de València, i en valencià. Ens quedàrem bocabadats”, diu l'estudiós amb un deix de fascinació. Un esforç per dignificar la llengua que se sumava als que ja coneixien els estudiosos per part de Porcar o Soler i Godes a les comarques del Nord.

Comptat i debatut, “Catalunya, País Valencià i les Illes són grans zones d'influència d'aquestes teories. També Aragó, per la seua proximitat, sobretot a Osca, a Lleida i el Grup Batec”, comenta. “És una escola solidària, cooperativa, d'uns mestres que rarament treballen sols. Per això hi ha una xarxa d'influències”, rebla.

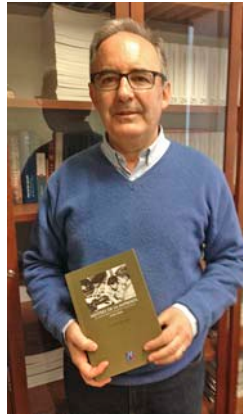
de la mateixa natura que el mestre i ha de ser agent de la seua transformació descobrint el medi en el qual viu, sent escriptor i periodista, sent redactor dels seus textos”, prossegueix Ramos.

Textos en revistes per ser llegits, no sols pel mestre, sinó també pels companys, pels pares i, fins i tot, per xiquets d'uns altres centres, a través d'intercanvis. I per escriure del món que envolta els aprenents “cal conèixer l'entorn, analitzar-lo, transformar-lo. La gran potència de la metodologia Freinet és el procés de transformació de la societat. Es vol formar ciutadans i ciutadanes lliures. I allò interessant és que el mètode troba la seua màxima potència en el període republicà i el seu solatge de llibertat”.

Per confeccionar el volum –i un futur documental, actualment en procés de postproducció–, Ramos ha entrevistat un bon grupat d'antics alumnes, alguns amb no poques indagacions prèvies, “preguntant ací i allà, com si fóra Philip Marlowe”, bromeja. A banda del bon record d'aquell període formatiu (“quan aconseguia connectar amb antics alumnes els feia una il·lusió tremenda parlar-ne”, assegura Ramos), tothom destacava que “ningú no els castigava ni els pegava, perquè l'autoritat moral que tenia el mestre era suficient per no haver de recórrer a mesures disciplinàries. Era reconfortant: mantenien el record i la memòria viva dels seus mestres”.

Com a mostra, Emília Santamaria, de Barxeta, que parla en aquests termes de Marina Fiol, la seua

IMPREMTA. A l'esquerra, uns alumnes manipulant una impremta escolar, a Alacant, l'any 1936. A la dreta, Alfred Ramos, autor del llibre, amb un exemplar a les mans.

→ Quan arriba la Guerra Civil, el moviment té l'oportunitat de fer funcionar els seus fonaments ideològics basats en la cooperació i la solidaritat. A França, l'escola de Freinet dobla el seu alumnat en acollir refugiats de l'Estat espanyol. Entre aquelles criatures, hi ha l'escriptora Rosa Regàs i el seu germà. Uns altres xiquets i xiquetes feren el contacte amb els deixebles del francès a través de colònies que generaren no poques publicacions. Quan

acaba la guerra, tot aquell esforç modernitzador i pedagògic se'n va en orris.

Repressió contra els freinetistes

Aquestes teories estan en les antípodes de la visió franquista catòlica i autoritària de l'educació. I els seus impulsors, considerats immediatament com a elements perillosos. Ramos baralla una dada significativa en aquell sentit: en acabar la Guerra Civil, alguns estudis calculen

que un 10% dels mestres foren expulsats de la seua professió. En el cas dels 80 seguidors de Freinet al País Valencià, el percentatge d'expulsions arriba al 35%. Encara més: gairebé una vintena d'aquells homes i dones patiren reclusió en camps de concentració o presons.

No hi ha res de casual en tot això: entre els freinetistes, segons les investigacions de Ramos, la filiació a sindicats i partits, fruit del seu compromís social, era ben alta. "La repressió sobre aquesta gent fou brutal. Calia tallar el cap dels mestres més actius i més perillosos", per al règim. Es tractava d'un col·lectiu joveníssim, amb una edat mitjana de 29 anys, "i un grup significatiu que tenen de 20 a 22 anys". De fet, molts han combatut durant la contesa al costat de la República. "No sols eren persones avantguardistes, pedagògicament, sinó que això comportava un compromís social, una praxi revolucionària que tracta de canviar el món", argumenta l'estudiós. Molts paguen no sols amb l'expulsió, sinó també amb l'exili. Alguns no tornarien fins a la mort de Franco.

Un col·lectiu amb dones admirables. Carmen Valero, expulsada de mestra, s'havia implicat en les colònies de refugiats d'Oliva. No tornà a ensenyar fins l'any 1954. I Marina Fiol i Marianne Durà mantingueren una molt precursora i valenta relació sentimental. En un informe de l'any 1941, el rector de Sueca diu de Durà: "Hizo labor izquierdista empleando notable actividad (...) profesionalmente socialista; su moralidad algo dudosa, siendo tildada de amistad sospechosa com otra señorita maestra (...)". Després de ser expulsades, les dues muntaren una fàbrica d'estoigs per a ulleres.

A partir del 1939, el moviment cau en l'oblit i el silenci. Fins que, en l'any 1962, un jove Ferran Zuriaga, prologuista del llibre, pren contacte a França amb el moviment freinetista. I gràcies a la posterior trobada amb Soler i Godes, que viu prou per veure com es recuperen aquells mètodes, es lliguen els fils trencats durant dècades. "Zuriaga és la baula perduda amb el freinetisme", conclou Ramos. ●

Raquel Ricart Leal
Les ratlles de la vida

34 Edicions 3a. edició

Les ratlles de la vida
de RAQUEL RICART LEAL

NOVETATS 314
Edicions Tres i Quatre / València

Pots seguir-nos a
Facebook i Twitter

Visita la nostra botiga virtual
en www.tresiquatre.com